

Mario Kovač

Iz Rusije s ljubavlju

Za jedno tako maleno kazalište na samom rubu ruskog imperija, udaljeno skoro 6000 kilometara od Moskve, Zlatne maske su uistinu dokaz izvrsnosti lutkarskog umijeća.

Često kroz šalu, u kojoj se krije pola istine, svojim prijateljima kažem da sam zahvaljujući kazališnim festivalima obišao pola svijeta (preciznije, sve kontinente izuzev Australije i Antarktike), a da je najdalja destinacija do koje sam došao turistički, neovisno o kazalištu, pivnica Kod zlatne litre u Pragu. Jedno od takvih egzotičnijih kazališnih iskustava imao sam prilike doživjeti krajem rujna ove godine gostujući s predstavom *Profesor Baltazar – put oko svijeta* na lutkarskom festivalu Put nomada u Sibiru, točnije u gradu Ulan Ude. Predstava je nastala kao koprodukcija kazališta Tvornica Lutaka te Scene Gorica i u manje od šest mjeseci već smo je uspjeli odigrati više od sedamdeset puta, što možemo zahvaliti činjenici da su se poklopila dva bitna faktora: dobra predstava i zvučan naslov. Uistinu, brojni roditelji, nastavnici i pedagozi odrasli su uz animirane filmove o profesoru Baltazaru na javnoj televiziji (Ima li danas domaćih animiranih filmova na programu ikoje televizije?), a ni djeci on nije stran putem DVD-a i Youtube-a pa nije ni čudo što postoji toliki interes u regiji za takav naslov. No pravi test kvalitete ipak se mora obaviti pred stranom publikom, neopterećenom nostalgijom za zlatnim danima zagrebačke škole animiranog filma.

Ulan Ude je, za ruske pojmove, gradić od jedva pola milijuna stanovnika, glavni grad republike Burjatije u sklopu Ruske Federacije. Nalazi se na samom jugu Sibira duž istočne obale Bajkalskog jezera, na granici s Mongolijom. Po posljednjem popisu stanovništva, iz 2010. godine, oko dvije trećine stanovnika se etnički deklarira Rusima, četvrtina Burjatima, a najbrojnije manjinske skupine čine Ukrajinci i Tatai. U praksi, većina stanovnika ima izražene

azijatske crte lica, a govornici burjatskog jezika znatno su brojniji nego oni kojima je ruski materinski. Središnjim gradskim trgom dominira ogromna šestmetarska bronzana skulptura Lenjinove glave, a uz nju se lako mogu zamijetiti i brojni drugi primjeri sovjetske prošlosti. Uz neizbježno monumentalnu arhitekturu i urbanistiku kojom dominiraju široki bulevari, to se nasljeđe nazire kroz mentalitet ljudi protkan fascinacijom i žudnjom za Moskvom i zapadnom Europom kao i kroz strogu hijerarhijsku, gotovo vojničku, raspodjelu poslova i dužnosti u organizaciji festivala.

Domaćin festivala ugledno je lutkarsko kazalište Ulgar, osnovano 1967. godine, koje u vitrinama kazališnog predvorja ponosno izlaže čitav niz nagrada osvojenih na brojnim festivalima od kojih se posebno ističu četiri Zlatne maske, najvažnije ruske kazališne nagrade koje se dodjeljuju za najuspješnije predstave u sezoni. Za jedno tako maleno kazalište na samom rubu ruskog imperija, udaljeno skoro 6000 kilometara od Moskve, Zlatne maske su uistinu dokaz izvrsnosti lutkarskog umijeća. Dio zasluga za taj uspjeh sigurno leži u činjenici da su sovjetske vlasti provodile sustavnu politiku decentralizacije kulture putem slanja mladih umjetnika, ne samo kazalištaraca, na svojevrsno kaljenje i stjecanje iskustva u provinciju. Praksa je to koja je donekle zamrla nakon raspada SSSR-a, no na koja bi se možda moglo ugledati i naše Ministarstvo kulture ili neka druga institucija uzevši u obzir kako u proteklih nekoliko godina imamo hiperinflaciju mladih glumaca s čak nekoliko akademija, a pozicije u ansamblima gradskih kazališta su čvrsto zacemtirane i nova radna mjesta se eventualno otvaraju tek prirodnom selekcijom, odnosno

Rusko dramsko kazalište u Ulan Udeu

kada netko od veterana ode u zasluženu mirovinu ili na "vječna lovišta". Tako je, na primjer, u Ulan Ude prije desetak godina došlo desetak studenata Kazališne akademije iz Petrograda koji su nekoliko sezona "pekli zanat" prije negoli su se uputili na rusko kazališno tržište rada. Kazalište Ulgar vodi ambiciozna direktorica Nadežda Šagdirjova, a umjetnički voditelj i kućni redatelj je Bato Žalcenov i oboje se, baš kao i dobar dio ansambla, diče titulom "narodnog umjetnika" koja je ostala kao prestižni relikvitaranije navedene povijesti.

Na festivalu su se domaćini predstavili predstavom *Srebrna strijela*, zanimljivom kombinacijom kazališta sjena i predmetnog teatra koja se podosta razlikovala od ostatka festivala. Većina ostalih ruskih kazališta nastupila je sa sličnom repertoarnom politikom u kojoj su dominirale predstave po motivima ruskih bajki, prožete, prije svega glazbeno i vizualno, folklorom. Predstava *Srebrna strijela* pokušaj je modernizacije klasičnog teatra sjena u kojoj je korišteno nekoliko zanimljivih rješenja. Prije svega, mislim na korištenje suvremenih elektronskih naprava poput mobitela i iPod-uređaja kao izvora zvuka i svjetla iza platna

Profesor Baltazar – put oko svijeta

Posjet Bajkalskom jezeru

što je kod ciljane dječje publike izazvalo izrazito pozitivne reakcije. Kombinacija priče koja prati odrastanje dječaka u suvremeno doba isprepleteno s burjatskim mitovima i legendama, koje u maniri poučnog i sveznajućeg pripovjedača iznosi lik Djeda, donijelo je zanimljivu simbiozu stilova i žanrova te je eventualno predugačko trajanje predstave, od skoro sat i pol, jedina ozbiljnija zamjerka. Da su redatelj ili dramaturg bili orniji pri "škarama" i štrihanju suvišnih nagomilavanja atrakcija, predstava bi dodatno dobila na dinamici.

Nešto klasičniji pristup lutkarstvu njeguje mongolsko kazalište Dalite iz Ulan Batora koje je uprizorilo *Legendu o Morin Huuru*. Također pratimo odrastanje glavnog lika, Morin Huura, koji igraju čak tri glumca različitih generacija. Dječak odrasta u striktno ratničkom okruženju gdje je život njegova plemena i obitelji konstantno ugrožen od protivničkih plemena, šumskih životinja ili surove prirode te je predstava sastavljena od niza rituala praćenih životopisnom i uživo izvedenom glazbom na tradicionalnim instrumentima.

Ono što mi je bilo posebno zanimljivo za primijetiti na festivalu je koliko pažnje ruski lutkari posvećuju vještini animacije. Bez obzira koristili se najobičnijim lutkama zijevalicama, marionetama ili havajkama, razina predanosti i koncentracije kojom se posvećuju zanatu je uistinu dojmjljiva. U pojedinim predstavama, kao npr. u produkciji *Dom Bratskog kazališta lutaka*¹, prvkinja kazališta čak dobiva

Bez obzira koristili se s najobičnijim lutkama zijevalicama, marionetama ili javajkama, nivo predanosti i koncentracije koji posvećuju zanatu je uistinu dojmjljiv.

prostor za lutkarsku solo etudu koja je dramaturški odvojena cjelina od ostatka predstave (neka vrsta digresije), a čiji je cilj odati svojevrsni hommage njenom umijeću – nešto poput instrumentalne solaže u jazzu.

Mi smo našeg *Baltazara* odigrali sveukupno tri puta, dva puta u Ruskom dramskom kazalištu u Ulan Udeu, a jedanput u stotinjak kilometara udaljenom gradiću Gusinozersku. Sve tri izvedbe bile su jako dobro posjećene, a na festivalskom okruglom stolu najviše interesa je izazvala naša minimalistička scenografija (scenograf Matija Šantić) i psihodelični kostimi (kostimografkinja Barbara Bourek) vjerni duhu originalnog animiranog filma. Dio publike bio je uvjeren da je riječ o folklornim kostimima, pa smo im morali pokazivati odlomke crtiča da dokažemo suprotno. Kako je veći dio predstave neverbalan, glavni lik, ptica Toni (Filip Detelić), govori izmišljenim jezikom koji se snažno oslanja na onomatopeju, dok njegova partnerica Smetlarica Sunta (Petra Radin) govori arhaičnim jezikom, publika je uglavnom mogla pratiti priču. Uz nas, na festivalu su gostovale i grupe iz Švedske, Srbije i Mongolije.

Pokazalo se da i ruski teatar pati od slične boljke kao i hrvatski, od hiperinflacije nagrada. Tako je gotovo svako kazalište koje je nastupilo na festivalu otišlo doma ovjenčano nekom nagradom. Uz one klasične za najbolju predstavu, glumce, režiju i ostalo, životopisnošću su se isticale nagrade za "suigru čovjeka i lutke", "čast i dostojanstvo" i "lutkarski debitantski nastup". Mi smo osvojili nagradu za „humor i originalnost“ a, iskreno, toj smo nagradi najviše i težili od samog početka festivala.

Popratni sadržaji festivali sastojali su se od uistinu bogatih banketa prepunih zdravica u čast svima i svakome, radi čega sam konačno iz prve ruke uvidio zašto likovi Dostojevskog i Čehova tako mnogo govore u monološkoj

¹ Riječ je o kazalištu iz grada Bratska, ne o rodbinskoj terminologiji. (op.a.)

Palčica

Čvrčak i mrav

Petra Radin na otvaranju festivala

Ulgar teatar

Legenda o Morin Huuru

Pokazalo se da i ruski teatar pati od slične boljke kao i hrvatski, od hiperinflacije nagrada.

formi, te čestih izleta od kojih svakako valja istaknuti kupanje u Bajkalskom jezeru, pri čemu su temperature vode i zraka bile približno slične, oko desetak stupnjeva celzijevaca. Kako bi olakšali muke hrabrim plivačima, među kojima su se nalazili i naši tehničari Damir Sirotić, Goran Stanilović te glumac Filip Detelić, organizatori su na plaži instalirali malu pruručnu šator-saunu u kojoj su se ovi "mazohisti" mogli zagrijati nakon temperaturnog šoka.

U svakom slučaju, gostovanje u dalekom Sibiru pokazalo se kao zanimljivo kazališno i ljudsko iskustvo te se toplo nadam da ćemo nekom prigodom imati zadovoljstvo uzvratiti svojim domaćinima gostoprimstvom na nekom od naših festivala te